

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИКЛАДАЧІВ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ТЕХНІЧНОГО КОЛЕДЖУ

Садовенко С. Г., аспірант

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна

svetlana.sad71@gmail.com

Ключові слова:

професійна компетентність, професійно-педагогічна компетентність, психолого-педагогічна компетентність, спеціальні дисципліни, технічний коледж, педагогічна діяльність.

У статті зроблено аналіз ключових компетентностей викладачів спеціальних дисциплін технічного коледжу, зокрема професійної, професійно-педагогічної, психолого-педагогічної компетентностей у роботах вітчизняних та зарубіжних науковців. Проаналізовано складові та компоненти розуміння та потрактування сутності зазначених компетентностей дослідниками, визначено специфічні риси та відмінності в підходах щодо тлумачення їхньої сутності та ролі у діяльності педагога. Запропоновано серію структурних схем та блоків, що дають змогу наочно викласти основні аспекти статті. Підкреслено, що створення технології розвитку психолого-педагогічної компетентності викладача є необхідною умовою формування висококваліфікованого спеціаліста.

STRUCTURAL ANALYSIS OF KEYWORDS COMPETENCE OF TEACHERS OF SPECIAL DISCIPLINES OF TECHNICAL COLLEGE

Sadovenko S. H., Postgraduate student

Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine

Key words:

professional competence, professional-pedagogical competence, psychological-pedagogical competence, special disciplines, technical college, pedagogical activity.

The article analyzes key competencies of teachers of special disciplines of technical college, in particular professional, vocational and pedagogical, psychological and pedagogical competencies in the work of domestic and foreign scientists. The components and components of understanding and understanding the essence of these competencies by the researchers are analyzed, specific features and differences in approaches to the interpretation of their essence and role in the activities of the teacher are determined. A series of structural schemes and blocks are offered, which allow to clearly outline the main aspects of the article. It was emphasized that the creation of technology for the development of psychological and pedagogical competence of the teacher is a prerequisite for the formation of a highly skilled specialist. The urgency of the study is that modern educator in the conditions of modernization of the educational system should be not only a qualified specialist in the field of professionally oriented knowledge. He must have the necessary competencies to form a future highly skilled specialist, to provide him with professional knowledge, skills and abilities; to educate a person, directed on self-development, self-improvement, which has an active social position. The purpose of the study is to analyze the definition and essence of the concepts of "professional competence", "professional-pedagogical competence" and "psychological and pedagogical competence" in the work of domestic and foreign scholars and to establish their role for the development and self-improvement of teachers of special disciplines of technical college. It is determined that the professional competence of the teacher of special disciplines of the technical college reflects various aspects of his pedagogical activity in an educational institution: participation in educational and educational processes, the problem of self-development and self-realization, individual psychological readiness for professional activity, creativity, personality-humanistic orientation. Having analyzed various aspects of the issue of competence in general and psychological and pedagogical competence, in particular by different researchers, it is proposed to highlight the following components of psychological and pedagogical competence of the teacher of special disciplines of technical college: psycho-communicative, pedagogical (subject, didactic, methodical), managerial, projective and reflexive competence. The article concludes that the definition of the essence of the key competencies of the teacher is presented fairly widely, but the problem of the development of psychological and pedagogical competence of teachers of special disciplines of the technical college has not yet received sufficient scientific substantiation and research, therefore, it is necessary to continue work on the creation of technology for the development of psychological and pedagogical competence of the teacher, which would meet the needs of the younger by the teacher's experience and form a highly skilled specialist.

Постановка проблеми

Сучасний педагог в умовах модернізації освітньої системи повинен бути не тільки кваліфікованим спеціалістом у галузі професійно орієнтованих знань. Він має володіти необхідними компетентностями, щоб сформувавши майбутнього висококваліфікованого фахівця, надати йому професійні знання, уміння та навички; виховати особистість, що спрямована на саморозвиток, самовдосконалення, яка має активну громадську позицію. Для викладача, що не має педагогічної освіти, початок його викладацької діяльності супроводжується серйозними труднощами. Відповідно, проблема розвитку ключових компетентностей викладачів спеціальних дисциплін технічного коледжу є надзвичайно актуальною, адже сьогодні майже ніхто з цієї категорії викладачів не має попередньої педагогічної підготовки.

Мета - проаналізувати визначення та сутність понять «професійна компетентність», «професійно-педагогічна компетентність» та «психолого-

педагогічна компетентність» у роботах вітчизняних та зарубіжних науковців та встановити їх роль для розвитку та самовдосконалення викладачів спеціальних дисциплін технічного коледжу.

Виклад основного матеріалу

Реформування системи освіти в Україні свідчить про те, що роль педагога у формуванні нового покоління фахівців, громадян постійно зростає. Вимоги суспільства стосовно якості освіти, її практичного спрямування і застосування набутих знань у подальшій діяльності молодшого спеціаліста дуже часто демонструють невідповідність між очікуванням та отриманим результатом. У зв'язку з цим проблема компетентності або некомпетентності викладача спеціальних дисциплін, тобто не педагога за фахом, його готовності та спрямованості на педагогічну діяльність постає дуже гостро. Ми повинні з'ясувати, у чому полягає професійна, професійно-педагогічна та психолого-педагогічна компетентності викладача спеціальних дисциплін технічного коледжу.

Рис. 1. Визначення поняття «професійна компетентність»

Дуже поширеною для характеристики діяльності викладача є поняття професійної компетентності. Вважаємо доцільним розглянути спочатку блок нашої схеми, присвячений саме професійній компетентності, «Визначення поняття «професійна компетентність», що зображений на рис. 1.

Як бачимо на рис.1, В. В. Ягупов [14] визначає професійну компетентність як підвалину педагогічної майстерності, глибокі професійні знання, навички та вміння, професіоналізм у галузі психології та педагогіки, досконалу методику здійснення навчально-виховних заходів викладачем. Таке визначення є універсальним у тому розумінні, що враховує як наявність професійних знань, так і досконалу методику. Проте визначення поняття «професійна компетентність» через «професійні знання, уміння та навички» і «професіоналізм у

галузі психології та педагогіки» є, на наш погляд, дещо спрощеним та умовно-схематичним.

У К. В. Шапошнікова [12] професійна компетентність розглядається передусім як готовність до дій у професійній сфері. Якщо ці дії та рішення будуть ефективними, то можна визначити наявність професійної компетентності у викладача. Тобто практична реалізація всього комплексу знань, умінь, навичок педагогічного працівника визначається як домінуюча. З одного боку, такий погляд імпонує, оскільки передбачає орієнтацію на кінцевий результат, проте саме визначення ефективності або неефективності дій у педагогічній сфері є питанням неоднозначним, що потребує окремого уточнення та пояснення.

За думкою М. С. Голованя [1], професійна компетентність – це інтегративне утворення

особистості, що поєднує в собі сукупність знань, умінь, навичок, досвіду і особистісних якостей, які обумовлюють готовність і здатність особистості діяти у складній ситуації та вирішувати професійні завдання з високим ступенем невизначеності; здатність до досягнення більш якісного результату праці, ставлення до професії як до цінності. Ми вважаємо таке визначення більш доцільним, оскільки

воно включає, по-перше, більше чинників, що визначають професійну компетентність, що робить його більш ґрунтовним та інформативним, по-друге, характеризують її з різних позицій та сфер діяльності педагога. Треба зауважити, що всі дослідники відзначають вплив особистісних якостей педагога на формування і розвиток його професійної компетентності.

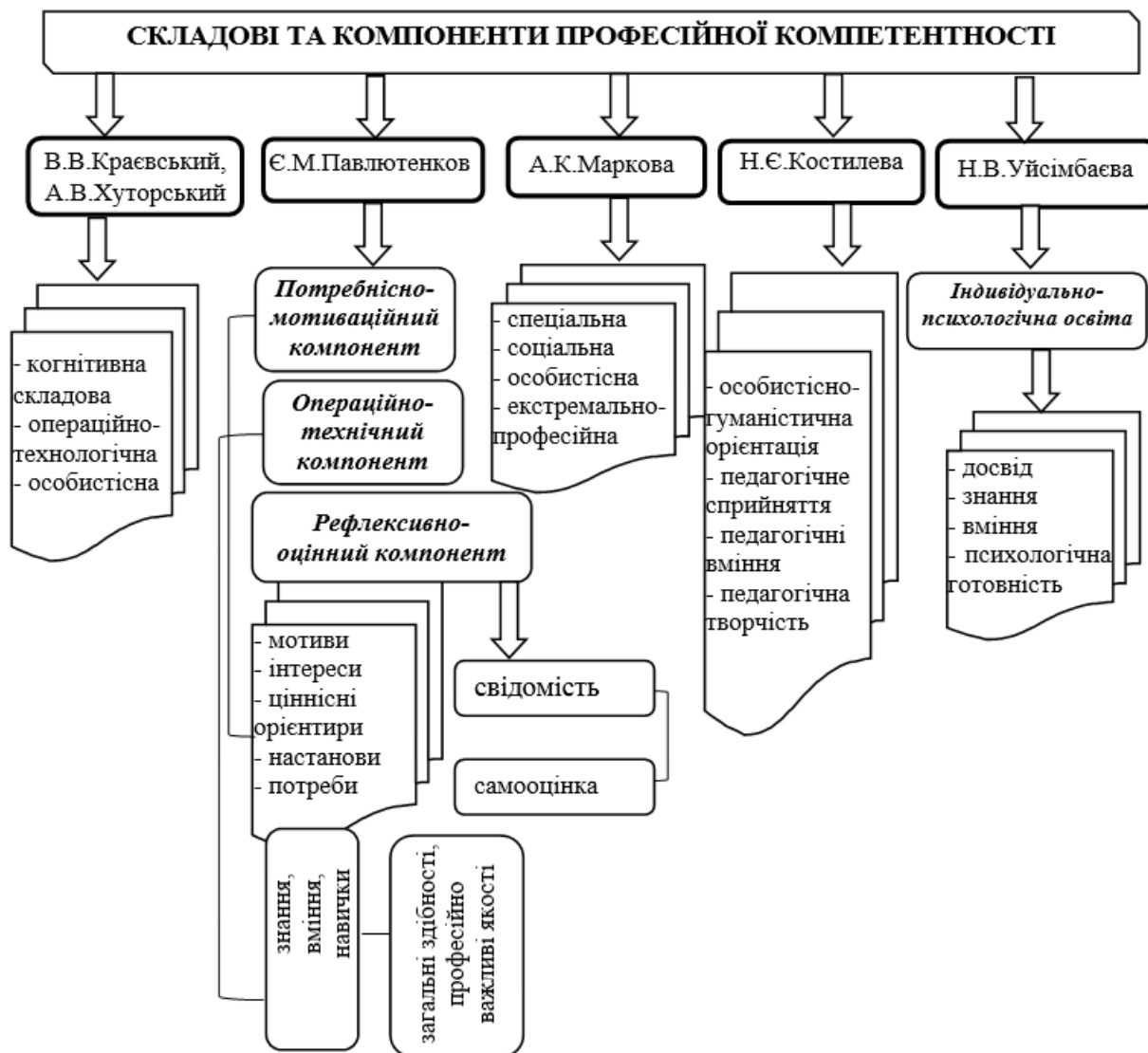

Рис. 2. Складові та компоненти професійної компетентності

Наступний розділ нашого дослідження присвячено складовим та компонентам професійної компетентності педагога, що представлено через схему на рис. 2. Як бачимо, багато вчених приділяли увагу в своїх дослідженнях цій проблемі. Професійну компетентність педагога Н. С. Костилова [2] визначає через такі складові: особистісно-гуманістична орієнтація, педагогічне сприйняття, педагогічні вміння, педагогічна творчість.

Передусім на психологічну складову у визначенні складових професійної компетентності звертає увагу Н. В. Уйсімбаєва [11], оскільки в її розумінні професійна компетентність – це індивідуально-психологічна освіта, що охоплює досвід, знання,

уміння та психологічну готовність. В єдності складових розглядають професійну компетентність В. В. Краєвський та А. В. Хуторський [3]. Науковці наголошують на когнітивній складовій (наявність системи педагогічних і спеціальних предметних знань); операційно-технологічній (володіння методами, технологіями, способами педагогічної взаємодії, методами навчання даного предмета); особистісній (етичні й соціальні позиції та установки, риси особистості спеціаліста). У структурі професійної компетентності А. К. Маркова [6] визначає наступні компоненти: 1) спеціальний (володіння власне професійною діяльністю на досить високому рівні); 2) соціальний (володіння спільною групою професійною діяльністю); 3) особистісний

(володіння прийомами особистісного самовираження та саморозвитку, засобами протистояння професійним деформаціям особистості); 4) індивідуальний (володіння прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності в межах професії).

Професійну компетентність як єдність трьох компонентів ми спостерігаємо в роботах Є. М. Павлютенкова: потребнісно-мотиваційного, операційно-технічного та рефлексивно-оцінного [9]. Потребнісно-мотиваційний компонент уключає мотиви, інтереси, настанови і потреби. Операційно-технічний розглядається як співвідношення знань, умінь, навичок із загальними здібностями та професійно важливими якостями. До складу рефлексивно-оцінного компонента вчений відносить самооцінку та самосвідомість, що взаємно пов'язані між собою.

Отже, професійна компетентність викладача спеціальних дисциплін технічного коледжу, на наш погляд, відображає різні аспекти його педагогічної діяльності в навчальному закладі: участь в освітньому та виховному процесах, проблему саморозвитку та самореалізації, індивідуально-психологічну готовність до професійної діяльності, творчості, особистісно-гуманістичну орієнтацію.

Особливу увагу ми приділяємо розгляду професійно-педагогічної компетентності викладача спеціальних дисциплін, оскільки вона поєднує дві важливі складові: як суто професійні, спеціальні, так і загальнопедагогічні знання та вміння їх застосовувати в своїй діяльності. Питання професійно-педагогічної компетентності широко висвітлено в дослідженнях Л. С. Отрощенко, О. О. Юртаєвої, Н. В. Кузьміної [8,13,4]. Аналізуючи професійно-педагогічну компетентність викладача закладу освіти економічного профілю, Л. С. Отрощенко говорить про якісну, інтегративну, професійно-особистісну характеристику фахівця, що охоплює сукупність педагогічних, управлінських, економічних, правових, етичних, соціально-психологічних, методологічних, культурологічних знань, умінь і навичок. Для нас також цікаві висновки досліджень О. О. Юртаєвої щодо професійно-педагогічної компетентності майстрів виробничого навчання будівельного профілю, яка розглядається як багатогранне, складне і водночас інтегроване, особистісно професійне утворення, що охоплює сукупність різних компонентів і професійно важливих якостей, необхідних для успішного здійснення педагогічної діяльності, а також раніше набутий досвід такої діяльності. Та одним з перших дослідників, хто виокремив професійно-педагогічну компетентність з-поміж інших, була Н. В. Кузьміна, яка до основних компонентів професійно-педагогічної компетентності відносить: а) спеціальну компетентність (знання та досвід діяльності в межах навчальної дисципліни); б) методичну компетентність, що включає володіння методами навчання та уміння застосовувати їх у навчальному процесі; в) психолого-педагогічну компетентність як

знання основ педагогіки і психології, уміння будувати педагогічно доцільні взаємини зі студентами; г) диференціально-психологічну компетентність, що вимагає вмінь: виявляти особистісні якості, настанови і спрямованість студентів, визначати й враховувати їхній емоційний стан; д) аутопсихологічну компетентність (рефлексії педагогічної діяльності). Дослідник визначає психолого-педагогічну компетентність як складову професійно-педагогічної і розглядає її в комплексі з іншими компетентностями.

Однак М. І. Лукьянова, наприклад, вважає, що психолого-педагогічна компетентність педагога – це співзвучність між його знаннями, практичними вміннями та реальною поведінкою в педагогічній діяльності [5]. Дослідник визначає головний критерій психолого-педагогічної компетентності – спрямованість на того, кого навчає, та потребу в самопізнанні та самовдосконаленні. Поняття психолого-педагогічної компетентності у М. І. Лукьянової визначається також як інтегративна характеристика рівня професійної підготовки викладача, що заснована на фундаментальних психолого-педагогічних знаннях, сформованих комунікативних уміннях, що проявляються в єдності з особистими якостями.

Ще одним дослідником, Л. М. Мітіною, психолого-педагогічна компетентність розглядається як складова професійного розвитку викладача, яка має два компоненти: діяльнісний (способи здійснення педагогічної діяльності, знання, уміння та навички) та комунікативний (знання, уміння, навички та способи здійснення педагогічного спілкування) [7].

Проаналізувавши різні аспекти висвітлення питання компетентності загалом та психолого-педагогічної компетентності зокрема різними дослідниками, треба визначити, що ми розуміємо під психолого-педагогічною компетентністю викладача спеціальних дисциплін технічного коледжу. У попередніх наших публікаціях уже було розглянуто методичні аспекти розвитку психолого-педагогічних компетентностей викладачів цієї категорії [10]. Пропонуємо виділити такі складові психолого-педагогічної компетентності викладача спеціальних дисциплін технічного коледжу: психолого-комунікативна, педагогічна (предметна, дидактична, методична), управлінська, проєктивна та рефлексивна компетентності. На наш погляд, поєднання всіх означених компонентів у цілісну систему навчально-методичної роботи технічного коледжу сприятиме поетапному розвитку психолого-педагогічної компетентності викладачів спеціальних дисциплін, формуватиме висококваліфікованого спеціаліста, націленого на саморозвиток та самореалізацію.

Висновки та перспективи дослідження

Визначення сутності ключових компетентностей викладача (професійної, професійно-педагогічної, психолого-педагогічної) представлено досить широко, проте проблема саме розвитку психолого-

педагогічної компетентності викладачів спеціальних дисциплін технічного коледжу не набула ще достатнього наукового обґрунтування та дослідження. Вважаємо за доцільне продовжити роботу щодо створення технології розвитку

психолого-педагогічної компетентності викладача, яка б задовольняла потреби розвитку молодого за досвідом педагога та формувала висококваліфікованого спеціаліста.

Література

1. Головань М. С. Система компетенцій випускника вищого навчального закладу напряму підготовки «фінанси і кредит». *Вища школа*. 2011. № 9. С. 27-38.
2. Костылева Н. Е. Психолого-педагогические условия эффективности управления развитием профессиональной компетентности учителей в процессе гуманизации и демократизации школы: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Казань, 1997. 19 с.
3. Краевский В. В., Хуторской А. В. Предметное и общепредметное образование в образовательных стандартах. *Педагогика*. 2003. № 2. С. 3-10.
4. Кузьмина Н. В. Профессионализм преподавателя и мастера производственного обучения. Москва: Высшая школа. 1990. С.90.
5. Лукьянова М. И. Развитие психолого-педагогической компетентности учителя: дис. ... д-ра психол. наук. Москва, 1995. 324 с.
6. Маркова А. К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя. *Советская педагогика*. 1990. № 8. С. 26-29.
7. Митина Л. М. Психология личностно-профессионального развития субъектов развития образования. Москва; Санкт-Петербург: Нестор-История, 2014. 125 с.
8. Отрощенко Л. С. Професійно-педагогічна компетентність викладача як умова ефективного дидактичного процесу у ВНЗ економічного профілю. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 1 С. 346.
9. Павлютенков Є. М. Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях). *Управління школою*. Харків: Основа. 2008. № 7. 128 с.
10. Садовенко С. Г. Методичні аспекти розвитку психолого-педагогічних компетентностей викладачів спеціальних дисциплін технічного коледжу. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2018. № 2. С.57-65.
11. Уйсімбаєва Н. В. Розвиток професійної компетентності – шлях до підготовки висококваліфікованих фахівців. *Рідна школа*. 2006. № 9. С. 17-19.
12. Шапошников К. В. Контекстный подход в процессе формирования профессиональной компетентности будущих лингвистов-переводчиков: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Йошкар-Ола, 2006. 26 с.
13. Юртаева О. О. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: навч. посіб. / за ред. І. Л. Холковської. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. 144 с.
14. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 506 с.